

Van-e helye Budapesten a helytörténetnek?

Nem szójáték és nem költői, hanem olyan kérdés, amelyre ez idő szerint nehéz lenne tárgyilagos választ adni. Papírforma szerint van. Mégpedig megbecsült helye a főváros helytörténetének a népfront kerületi munkabizottságaiban, ahol szervezik és irányítják a nem mindig könnyű gyűjtést.

Csakhogy, mint mondani szokták, nem olyan szép a leányzó, mint amilyennek festik. A „hely” ebben a megfogalmazásban nemcsak rangot, elismerést jelent, hanem szó szerint: *helyet, helyiséget*, és ennek — tizenegy munkabizottság beszámolójából következtetve — bizony híjával vannak a legtöbb kerületben.

Márpedig a hely-, a helyiséghiány meghatározhatja, mondhatnám úgy is: megpecsételheti e hasznos és a hazafias nevelésben, a tudományos kutatásban mindinkább nélkülözhetetlen mozgalom sorsát. Köztudomású, hogy minden gyűjtés, legyen bár tárgya a rég- vagy közelmúlt, a néprajz, az ipar- vagy a munkásmozgalom története. előbb-utóbb *nagy mennyiségű anyagot halmoz fel*, amelyet nemcsak leltározni, hanem megfelelően raktározni is kell, hogy a bemutatásról ne is beszéljünk. Mindehhez pedig helyiségre, megfelelő tárolókra, de legalább néhány szekrényre van szükség. Enélkül rövidesen elkallódik, haszontalan limlommá lesz a legszebb gyűjtemény is, vagy — megtörtént már — magántulajdonba kerül egy közösség, sok lelkes közreműködő munkája. Innen pedig már csak egy lépés az értékekkel való kereskedés (ez sem légből kapott példa), az üzletelés, ami pedig távol van a mozgalom céljától...

Jóleső gondok

Ha van, és bizonyára lehetne mindenütt megfelelő helyisége a helytörténetnek, kiküszöbölhetnénk azt a veszélyt, amelyet az egy kézben összpontosuló gyűjtés jelent; ami mankó és segítség addig, amíg a nagy hozzáértéssel és nemes szenvedéllyel irányító személy él, de az egyéni haszonszerzés forrásává lehet annak elhunytja után.

Kár farkast kiáltani, mondhatnák a helytörténeti, honismereti gyűjtés eredményeinek láttán. Csakhogy a hasonlatnál maradvá, a mesebeli farkas is előbb báránynak öltözve próbált behatolni a házba. Hacsak a lehetősége merül is fel az említett fontákságnak, már az is figyelemre méltó; erről szóltak a budapesti népfront honismereti, helytörténeti munkabizottságának legutóbbi ülésén.

Most lássuk csak a többnyire jóleső gondokat. Az I. kerületiek rövid beszámolójából kiderült, hogy nehezen halad a kis helytörténeti múzeumuk megszervezése. Pedig másfél éve készül már a *kerület nagyjainak életrajzi feldolgozása* és az adatok gyűjtése eddig is sok tárgyi emléket hozott felszínre. Vajon mi lesz az így összegyűjtött anyag: írásos beszámoló, fénykép, nyomtatvány, miegyéb sorsa? A II. kerület is írja, egy csoport közreműködésével, saját történetét. A munka jó ideje lelassult a munkabizottság vezetőjének betegsége miatt. Óbudán valamivel jobb talán a helyzet, az összegyűjtött anyagaikat átadták — mint-hogy van, létezik — a helytörténeti múzeum vezetőinek.

Figyelemre méltó munkát végeztek már eddig is a IV. kerületben. A helytörténeti, honismereti bizottság felvette a kapcsolatot az IKV-val, így jó előre megtudják: hol, milyen épületeket bontanak le, és megmentik a *pusztulásra ítélt tárgyakat az utcanévtábláktól kezdve az öreg munkaeszközökig, bútorokig. Az újpestiek érdeme a Berda-*

emlékanyag országos gyűjtése, a kerület veteránjaival készített és történelemórai szemléltető anyagként sokszorosított, húszperces magnófelvétel-sorozat, a városrész múltját, jelenét megörökítő száz-húsz színes diafelvétel és még sorolhatnánk tovább a terveket, az első nemzeti segélykonyha történetének felderítésétől kezdve a Szocialista Művészcsoporthoz újpesti munkásságának feldolgozásáig.

Mindent előlről

Hausser Arnold, Czóbel Ernő, Bíró Károly nevét följegyezve már a magyar pedagógia-történet. A kommunista tanárok emlékeit az V. kerületi helytörténeti, honismereti bizottság gyűjti. De ugyanők panaszkodtak arról is, hogy nehezen megy az üzemi gyűjtés megszervezése; az érdektelenségnek nem kevéssé az az oka, hogy az adatközlők vagy adakozók nem látják világosan az anyag további sorsát. Aránylag zökkenőmentes a VI. kerületiek munkája. Annál több a gond az Erzsébetvárosban, ahol a bevezetőben már említett nehézségek miatt úgy-szólván mindent előlről és újból kell kezdeni. Pusztul részben a helyhiány, részben a gyakori használat, kézbe vétel miatt a Róth Miksa-féle anyag is, amelyet most — menteni a menthető — legalább diafelvételeken akarnak megörökíteni. Talán Jókainak és Honthy Hannának a kerülethez fűződő kapcsolatainak feldolgozásához már szerencsésebb körülmények között foghatnak hozzá, hisz sem a szakértelmük, sem önzetlen lelkesedésük nem hiányzik.

Anyaguk visszaszerzéséért és megőrzéséért harcolnak a VIII. kerületiek; holtan országos hírré tett szert a józsefvárosi helytörténeti gyűjtemény. Milyen lehet akkor másutt a helyzet? A korabeli sajtó alapján dolgozták fel a 60 évvel ezelőtti eseményeket a IX. kerületben és hihetőleg van is hol tartaniuk érdekes anyagukat. A X. kerületben szintén nem kap kellő támogatást ez a munka. Pedig amit eddig tettek Kőbánya helytörténetének feltárásáért, az emlékek összegyűjtéséért és megmentéséért, nem kevés. És miért ne hinnénk a budapesti munkabizottság alelnökének, egyben történész szakember szavának: „Budapest egyik legértékesebb gyűjteményét hozták létre a kerület lokálpatriótái.” A kőbányai munkabizottság képviselője mégis arról panaszkodott, hogy nemcsak a kerületi helytörténeti napok programját „fújták le” az illetékesek, hanem a Pataky István Művelődési Házban még a helyiség használatát is megvonták tőlük.

Egyesítés

Ugyancsak a helyiséghiány gátolja a XI. kerületiek tevékenységét. És nem tudom, mert nem került sor a beszámolójukra, milyen a helyzet a másik tizenegy kerületben. Pedig közeledik fővárosunk történetének, *Nagy-Budapest* megalakulásának 30. évfordulója és ez új lendületet adhatna a helytörténeti-honismereti munkának.

Még közöttünk élnek az akkori Budapest állami, társadalmi és politikai életének azok a képviselői, akik részt vettek, közreműködtek az 1950. január 1-i egyesítésben. Nincs akadály, hogy találkozzunk az első tisztségviselőkkel, tanácselnökökkel. Biztos, hogy van mondanivalójuk számunkra, csak kérdezni kell őket. Kérdezni, faggatni szeretettel, okos kíváncsisággal. És megőrizni a válaszaikat, a szívünkben és a helytörténeti gyűjteményekben. Ezt a munkát végezni csak így érdemes.

Sárvári Márta